

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 13 (Aralık/December 2023), s. 1428-1436.
Geliş Tarihi-Received: 14.11.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 07.12.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1390657

Doktor Milaslı İsmail Hakkı Kaynakçası*

Doctor Milasli İsmail Hakki Bibliography

Ayşegül KARACA**

Öz

Bibliyografik çalışmalar birçok araştırmaya kaynaklık eden başvuru çalışmalarıdır. Bu araştırmalar incelendiğinde; konuyla ilgili yapılan çalışmaların konunun hangi yönüyle ilgili olduğu, hangi türde yapıldığı hakkında genel bir izlenim oluşturmaktadır. Bu amaçla; tıp, dil ve din alanında ön plana çıkan Doktor Milaslı İsmail Hakkı üzerine kaynakça çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Gerek web tabanlı araştırma olanakları gerekse dijital kütüphaneler kullanılarak Doktor Milaslı İsmail Hakkı ile ilgili literatür taraması yapılmış ve Doktor Milaslı İsmail Hakkı ile doğrudan bağlantılı olan çalışmalar yazıda söz konusu edilmiştir.

Yazıda doküman incelemesi metodu kullanılarak tespit edilen çalışmalar (bitirme tezi, yüksek lisans tezi, kitap, kitap bölümü, bildiri, makale ve TÜBİTAK projesi) alfabetik olarak türlerine ve yapıma tarihlerine göre sıralanmış ve sınıflandırılmıştır. Ayrıca sözü edilen çalışmalar hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu çalışmanın Doktor Milaslı İsmail Hakkı külliyesi hakkında, bundan sonra yapılması gerekenlerle ilgili fikir sunması açısından araştırmacılara kolaylık ve katkı sağlayacağı kanaati taşınmaktadır.

Doktor Milaslı İsmail Hakkı; bilim insanı kimliğinde pek çok yönü bir arada barındırmaktadır. Onun bilimsel mirası hem yaşadığı döneme hem de kendisinden sonraki bilimsel bilgiye ışık tutacak cinstedir. Bu sebeple Türk bilim tarihinde yerini alan önemli şahsiyetlerin bilimsel çalışmaları, günümüze aktarılmalı ve bunlar alanın uzmanları tarafından irdelenmelidir. Böylece Türk gençliği, Türk bilim tarihinin zenginliğinin farkına varabilecek, geçmişle gelecek arasında kültürel ve akademik müktesebatı sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Doktor Milaslı İsmail Hakkı, tıp, dil, ilahiyat, alfabe, kaynakça.

Abstract

Bibliographic studies stem from many studies. Looking at these studies, it provides a general impression of what aspect of the subject is related to and what type it is made. For this purpose, it was decided to carry out a bibliography on Doctor Milasli Ismail Hakki, which stands out in the field of medicine, language and religion. A literature review on Doctor Milasli Ismail Hakki was conducted using both web-based research opportunities and libraries, and studies directly linked to Doctor Milasli Ismail Hakki are mentioned in the article.

* Bu yazı, "TÜBİTAK 3005 Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destek Programı" kapsamında desteklenen 122G228 numaralı "Çok Kimlikli ve Yönlü Bir Osmanlı Münevveri Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Bilimsel Mirası" başlıklı projenin verilerinden üretilerek BİÇABA bursiyeri tarafından yazılmıştır.

** Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: krc.aysegul.95@gmail.com, ORCID: 0009-0009-4620-706X.

Studies identified using the document review method in the article (finishing thesis, master thesis, book, book section, paper, article and TUBITAK project) are classified alphabetically by their types and dates. Brief information was also provided about the studies mentioned. The bleeding that this study will provide researchers with a convenience and contribution in terms of providing an idea of Doctor Milasli Ismail Hakki about what to do next.

Doctor Milasli Ismail Hakki; it contains many identities from the scientist identity. His scientific heritage; it is the breed that will shed light on both the period of his life and the scientific knowledge after him. For this reason, the scientific studies of important personalities who have printed their name in Turkish science history should be transferred to the present day and these should be known by the experts of the field. Thus, Turkish youth will become aware of the richness of Turkish science history and provide a cultural and academic acquis between the past and the future.

Keywords: Doctor Milasli Ismail Hakki, medicine, language, theology, alphabet, bibliography.

Giriş

Bibliyografik çalışmalar, araştırılan veya incelenen kimse veyahut konu hakkında çok farklı disiplinlerdeki çalışmaların bir araya getirildiği başvuru kaynaklarıdır. Bu çalışmalarla alan uzmanlarına; zaman ve emek tasarrufu başta olmak üzere pek çok alanda faydalı olunmakta ve onların işleri kolaylaştırılmaktadır.

Türk bilim tarihine, asırlardan bu yana pek çok isim katkıda bulunmuştur. Bunların bazılarının katkıları günümüze yansıyabilmiş, bazılarının kiyse yansıyamamıştır. Sözü edilen yansıyamamış katkının önündeki sorunlar bir tanesi 1928 öncesinde yazılan bilimsel eserlerin, Arap harfleriyle yazılmış olmasıdır. Alan uzmanları Arap harfli metinleri okuyamadıkları için kendi alanlarındaki literatüre hâkim olamamakta, bu da Türk bilim tarihinde boşlukların oluşmasına neden olmaktadır. Bu noktada içinde bulunulan kuşağın temel görevi; geçmişteki bilimsel birikimi geleceğe aktarmak, geçmişteki bilimsel birikimi güncel literatürle yorumlamak ve değerlendirmektir. Nitekim Doktor Milaslı İsmail Hakki üzerine çalışmış olan araştırmacıların, daha çok Arap harflerini bilen alan uzmanlarından oluştuğu görülmektedir. Fakat Doktor Milaslı İsmail Hakki'nin özellikle tıp literatürüne katkısı 1928 öncesindedir ve bu katkının tamamı Arap harfleriyle yazılmıştır. O hâlde Arap harfli Türkçe metinleri okuyabilenlerin sayısı arttırılmalı veya o kimseler ilgili tıp tarihine yönlendirilmeli veyahut farklı kurum ve kuruluşlar başta olmak üzere farklı disiplinlerden oluşan uzman ekiplerle sözü edilen metinler, Latin harflerine aktarılarak ulusal ve uluslararası literatüre kazandırılmalıdır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi metodu kullanılmıştır. "Doktor Milaslı İsmail Hakki üzerine çalışan bilim insanları kimlerdir, yazarın bilimsel mirasının hangi konuları üzerinde durulmuştur?" soruları çalışmanın örneğidir. Araştırma sırasında web tabanlı araştırma olanakları ve elektronik erişimli kütüphaneler kullanılmıştır. Tarama tamamlandıktan sonra elde edilen bilgiler bitirme tezi, yüksek lisans tezi, kitap, kitap bölümü, makale, bildiri ve proje başlıkları altında sıralanarak kronolojik olarak sınıflandırılmıştır. Veriler materyal, şekline (bitirme tezi, yüksek lisans tezi, kitap, kitap bölümü, makale, bildiri ve proje) göre ayrıldıktan sonra her biri ilgili literatürüne göre yaptıkları katkı açısından kısaca değerlendirilmiştir.

Doktor Milaslı İsmail Hakki'nin entelektüel mirasına bakıldığında tıp, dil ve din alanlarının başat rolde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kendisi çok yönlü bir kimliktedir. Son Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi'ni görmüş ve bu dönemlerde yaşamış bir bilim insanıdır. Bu yönleriyle yerli ve millî bir değerdir.

Çok yönlü ve kimlikli Osmanlı münevveri olarak bilinen Doktor Milaslı İsmail Hakki'nin orijinal düşünceleri ve eserleri hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu

bibliyografik çalışmanın ileri zamanlarda Doktor Milaslı İsmail Hakkı hakkında çalışma yapacak kişiler için yol gösterici olacağı umut edilmektedir.

Bulgular

1. Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın (1869-1948) Hayatı ve Eserleri

Tıp, dil ve din ile ilgili çalışmalar yapan Doktor Milaslı İsmail Hakkı, 1869 yılında Milas'ta doğmuştur. İstanbul'da tıp eğitimini 1888 yılında tamamlayarak Tıbbiye'den mezun olmuş, Şam Tıbbiye Okulu'nda öğretmenlik yapmış, Bitlis Sıhhiye Müdürü iken 1929 yılında emekli olmuştur. Yeşilay'ın kurucular arasında yer alan yazar, 7 Ağustos 1948 tarihinde Ulus Gazetesi'nin verdiği bilgiye göre vefat etmiştir (akt. Eraslan, 2021).

Milaslı İsmail Hakkı;

- Arap harflerini ayrı ayrı yazmak,
- Hekimliği; içtimâî, ahlakî ve dinî mevzularla uzlaştırmak,
- Müslümanlığı yurt içinde ve dışında açıklamak ve de savunmak

için ömrünü harcamıştır. Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın tıp (Akagündüz, 2016), din (Mertoğlu, 2001; Akman, 2013) ve dil (Erat, 1991; Eraslan, 2020a, 2020b) alanları başta olmak üzere 42 adet makalesi, 19 adet kitabı vardır (bkz. Eraslan, 2021; Özcan, 2010).

2. Doktor Milaslı İsmail Hakkı Literatürü

Doktor Milaslı İsmail Hakkı hakkında pek çok makale, kitap, kitap bölümü, lisans ve lisansüstü tez (bitirme, tezli yüksek lisans) çalışmaları yapılmıştır.

2.1. Lisans ve Lisansüstü Tezler

2.1.1. Lisans (Bitirme) Tezleri

- Safettin Akçan. (1987). *Milaslı İsmail Hakkı'nın Din-i İslam Ulum ve Fünun'un Transkripsiyonu (1-104 arası) Sahifeleri Arası*. danışman Mustafa Said Yazıcıoğlu, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Belirtilen sayfalar arasında Arap harfleriyle yazılmış olan metnin Latin harflerine transkripsiyonu yapılmıştır. Bu çalışmada, elde edilen verilerin ileride yapılacak çalışmalara yol gösterici olacağı ifade edilmiştir.

- Salih Eren. (1987). *Milaslı İsmail Hakkı Hayatı-Eserleri ve Din-i İslam ve Ulum ve Funun'un (106-204 arası) Transkripsiyonu*. danışman Mustafa Sait Yazıcıoğlu, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Milaslı İsmail Hakkı bu eseriyle; Osmanlı döneminde ilim sahasında bir şey yapılmadığını belirten kimselere en büyük cevabın verildiğini belirtmektedir. Ayrıca bitirme tezinde, Milaslı İsmail Hakkı'nın çok yönlü bir kişiliğe sahip olduğu da vurgulanmıştır.

- Nermin Atay. (1989). *Milaslı İsmail Hakkı'nın "Din-i İslam ve Fünun" Adlı Eserinden Transkripsiyon*. Danışman Celal Kırca, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Yukarıdaki bitirme tezinde, incelenen eserin seçilen bölümlerinin transkripsiyonu yapılmış ve bu bölümler değerlendirilmiştir.

- Ahmet Kavran. (1998). *Milashlı İsmail Hakkı'nın "Kur'an Tercüme Edilebilir Mi?" Adlı Eserinin Edisyon-Kritiği*". danışman Ömer Dumlu, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Milashlı İsmail Hakkı'nın "Kur'an Tercüme Edilebilir mi?" adlı eseri, birden fazla kez yayınlanmıştır. Bu bitirme tezinde; eserin edisyon kritiği yapılmış, Kur'an'ın tercümesi ve namaz kılınması meseleleri literatür dâhilinde ele alınmıştır.

- Hatice Karaçam. (2002). *Doktor Milashlı İsmail Hakkı'nın "Hakikat-ı İslam" İsimli Eserinin (1-72 Sayfaları Arası) Transkripsiyon ve Tercümesi*. danışman Osman Bilen, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Milashlı İsmail Hakkı külliyyatının içerisinde yer alan *Hakikat-ı İslam*, onun incelenmeye en çok konu olan eseridir. Yazar bu bitirme tezinde; İslamiyet hakkında ayrıntıya girmeden özet bir çalışma yapmıştır. Milashlı çalışmasında kaynak olarak Kur'an-ı Kerim'i, sünnet ve hadisleri kullanmıştır. "Dinde zorlama yoktur." ayetini kendine düstur edinerek ihlasın iman, itikat ve hüsn-i niyet temelinde şart olduğunu ifade etmektedir. Kul ile Allah arasında vasıtaya ihtiyaç olmadığını söyleyen yazar, buna peygamberlerin de dâhil olduğunu vurgulamaktadır.

2.1.2. Lisansüstü Tezleri

2.1.2.1. Yüksek Lisans Tezleri

- Mehmet Muçhan. (2001). *İzmirli İsmail Hakkı'nın "El-Cevabü's-Sedid Fi Beyani Dini't-Tevhid" Adlı Eserinin, Abdulaziz Çavuş'in "Anglikan Kilisesine Cevap" ve Milashlı İsmail Hakkı'nın "Hakikat-i İslam" Adlı Eseriyle Karşılaştırmalı Tahlili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

Sözü edilen yüksek lisans tezi, Milashlı İsmail Hakkı'yla ilgili yapılan ilk lisansüstü çalışmadır. Milashlı İsmail Hakkı, İslam dini hakkında Anglikan Kilisesi'nin sorduğu soruları ve son dönem Osmanlı âlimlerinin verdiği cevapları irdelemek ve bu dönemdeki tartışmaların arka planını ortaya koyabilmek amacıyla sözü edilen eserini yayınlamıştır. Bu tezde yazar; sözü edilen tartışmaya dâhil olan yazarları, onları eserleri çerçevesinde karşılaştırılarak değerlendirmiştir.

2.2. Kitaplar

- Resul Öztürk. (2023). *Hakikat-i İslam - Anglikan Kilisesine Cevap* -. İstanbul: Ahenk Yayınları.

Milashlı İsmail Hakkı'nın dinî literatüre yaptığı katkıyı en çok inceleyen din bilimci olan Öztürk, yazarın söz konusu kitabını Arap harflerinden Latin harflerine aktararak sadeleştirip günümüz okurunun hizmetine sunmuştur.

2.3. Kitap Bölümleri

- Bahar Çoşkun. (2022). İkinci Sultanahmet Mitingi ve Milashlı Doktor İsmail Hakkı. (Ed. Eraslan, C. vd.) *1919 İstanbul Mitingleri Millî Mücadele'nin İşaret Fişegi İçinde* (s. 171-177), İstanbul: Türk Ocağı Yayınları.

Çoşkun (2022), Milashlı İsmail Hakkı'nın Sultanahmet'te irat ettiği konuşmayı dönemin gazeteleri aracılığıyla okura iletmektedir. Bu çalışma da göstermektedir ki Milashlı İsmail Hakkı gerçekten disiplinler arası bir şahsiyettir.

2.4. Makaleler

- Müesser Özcan ve Naki Bulut. (2013). Tıp Dışındaki Farklı Alanlarda Da İz Bırakan Muğlalı Üç Hekim, *Lokman Hekim Journal*, 32, 1-10.

Makalede Milaşlı İsmail Hakkı; milletin sağlığının, hayatının ve istikbalinin ancak çok iyi teşkilatlandırılmış bir sağlık yapısıyla sağlanabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla bu makalede, halk sağlığının önemi ve sağlık politikalarında nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine açıklık getirilmektedir.

- Ercan Şen. (2013). Milaşlı İsmail Hakkı'nın 1870-1938 Kur'ân Tercümesine Dâir Bir Risâlesi: 'Kur'ân Tercüme Edilebilir Mi? Ve Yeni Vâdide Fâtîha Tercüme Ve Tefsîri, *Tokat İlmiyat Dergisi*, 12, 261-286.

Milaşlı İsmail Hakkı bu risalesinde; Kur'an-ı Kerim'in tüm dillere çevrilip tüm insanlığa duyurulması ve Kur'an'ın ihtiva ettiği derin manaların ihtisas sahibi kişiler tarafından araştırılıp dile getirilmesi gerektiğini söylemektedir.

- Resul Çatalbaş. (2014a). Milaşlı Dr. İsmail Hakkı'nın Eserlerinde Hristiyanlık, *Dinî Araştırmalar*, 17(44), 251-270.

Çatalbaş'ın (2014a) Milaşlı İsmail Hakkı'nın Hristiyanlıkla ilgili fikirlerine yer veren bir çalışmadır.

- Resul Çatalbaş. (2014b). Milaşlı Dr. İsmail Hakkı'nın Hayatı, Eserleri ve İslam İle İlgili Görüşleri, *Artuklu Akademi*, 11, 99-129.

Milaşlı İsmail Hakkı'nın hayatının geniş bir şekilde, doğrudan ve ilk kez anlatıldığı bu çalışmada, Milaşlı İsmail Hakkı'nın "Hristiyan inançlarının akıl ve fenle açıklanamadığını, buna karşılık İslamiyet'in inanç ve öğretilerinin akla uygunluğunu ve dolayısıyla İslam'ın hak din olduğu" şeklindeki görüşlerini ispatlamaya çalıştığı görülmektedir.

- Seher Salcıoğlu. (2014). Geri Kalmışlığımızın Sebebi Dinimiz Midir? Yöntem Bilmezliğimiz midir? Daha Başka Bir Şey midir?, *Hikmet Yurdu Dergisi*, 7(13), 2014/1, 323-329.

Makale yazarı, Milaşlı'nın başlıkta verilen yazısı üzerinden hareket etmektedir. Bu makalede belirtildiği üzere Milaşlı İsmail Hakkı'ya göre milletin geri kalmasının sebebi İslamiyet değildir. Tam tersi İslam'ı akıl ve fenle idrak edilmemesidir.

- Aslıhan Akpınar ve Müesser Özcan. (2018). "Türkiye'de Sıtma Mücadelesinin Önemli Tanığı: Milaşlı İsmail Hakkı ve 'Sıtma Hakkında Kimler Neler Biliyor' Risalesi". *Konuralp Tıp Dergisi*, 10 (2), 235-243.

Bu çalışma, esas mesleği hekimlik olan yazarın bu özelliğine kapsamlı bir şekilde ilk defa değinilmesi açısından kıymetlidir. Makalede; Milaşlı İsmail Hakkı'nın Türkiye'de sıtma mücadelesinde halkı bilgilendirmek amacıyla yaptığı, yazdığı ve önerdiği hususlar üzerinde durulmuştur. Yazarın tüm faaliyetlerini gerçekleştirirken halkın değerlerini göz ardı etmeyerek ikna edici argümanlar kullanması, devlet politikalarının belirlenmesinde ve sürecin yönetilmesinde aktif katılımcı bir hekim olması gibi özellikler taşıması, makalede ayrıca övülmüştür.

- Resul Öztürk. (2018). A Contrubition from Outside to the Field of New Ilm al-Kalam: Milasli İsmail Hakkı's Views, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 49, 105-130.

Milaslı İsmail Hakkı'nın din külliyatını çalışan en önemli isimlerinden olan Öztürk; onun kelamla ilgili görüşlerini İngilizceye çevirerek onun dünya genelinde duyulur ve bilinir olmasını sağlamıştır. Eserin dilinin İngilizce olması aynı zamanda makale yazarına Milaslı İsmail Hakkı külliyatını Türkçeden başka bir dilde değerlendiren ilk yazar ünvanını da vermektedir.

- Resul Köse. (2020). Sosyal Hizmet Tarihi Bağlamında Milaslı İsmail Hakkı Bey'in Alkol Bağımlılığı ve Kurtulmanın Çarelerine Dair Görüşleri, *Anasay*, 14, 211-227.

Milaslı İsmail Hakkı, alkolün tüm ülkede yasaklanması gerektiğini, bunun siyasi erkin alacağı kararlar daha hızlı gerçekleştirileceğini, alkolün eğlence için tüketiminde önleyici tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmektedir. Makale sahibi de yazarın görüşlerini, dönemin literatürüne göre yorumlamaktadır.

- Ebubekir Eraslan. (2021). Milaslı İsmail Hakkı'nın Hayatı ve Eserleri Hakkında Yeni Tespitler ile 'Yeni Yazının El Yazısında Da Bitişmemesi Büyük Meziyettir' Makalesinin Analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 8 (4), 174-189.

Din ve tıptan sonra yazarın dille ilgili görüşlerinin de artık incelenmeye başlanıldığı görülmektedir. Milaslı İsmail Hakkı'nın Latin harflerine aktararak yayınlanan bu makalesinde, yeni yazının el yazısında bitişmediğinden okuryazarlar için büyük bir kolaylık sağlandığı örnekler verilerek açıklanmaktadır.

- Selçuk Tataroğlu. (2021). Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Sebülürreşât'taki "İslâh-ı Hurûf Mes'elesi" Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 593-609.

Makale sahibinin aktardığı bilgilere göre Milaslı İsmail Hakkı; Arap harflerinin kesinlikle bırakılmamasının fakat terakkimiz için harflerin ıslah edilmesinin lüzumu üzerinde durmakta ve bu görüşlere muhalefet edenleri sert bir şekilde eleştirmektedir.

2.5. Bildiriler

- Yusuf Akçay. (2007). Osmanlı Dönemi Alfabe Tartışmaları Bağlamında Dr. İsmail Hakkı Bey ve İslah-ı Huruf Cemiyeti, *Uluslararası Türk Dili Ve Edebiyatı Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 1-16), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Türk literatüründe Milaslı İsmail Hakkı'nın dille ilgili külliyatına ve kurucusu olduğu Huruf-ı Munfasıla Cemiyeti'ne bu bildiriyle ilk kez değinildiği görülmektedir. Makale sahibi, sözü edilen literatürü geçmişten II. Meşrutiyet'e kadar getirmiş ve Milaslı İsmail Hakkı çevresindeki lisanî faaliyetlerden bahsetmiştir.

- Ebubekir Eraslan. (2020a). Huruf-ı Munfasıla Fikrinin Savunucusu Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Hurûf-ı Munfasıla Numûnesi ve Menâfi'i Hakkında Birkaç Söz' Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Sempozyumu*, (s. 259-276), Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Milaslı İsmail Hakkı'nın dil bilimiyle ilgili literatüre yaptığı katkıyı en çok inceleyen isim olan Eraslan, Milaslı İsmail Hakkı'nın huruf-ı munfasılayla ilgili görüşlerini örneklerle açıklamaktadır.

- Ebubekir Eraslan. (2020b). Huruf-ı Munfasılanın Teorisyeni Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın "Milletlerin Terakkisinde Elifbânın Hissesi" Adlı Makalesi, *XII*.

Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (s. 622-637), Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

Latin harflerinin kabul edilmesini istemeyen Milaşlı İsmail Hakkı, alfabesini değiştirmeyen milletlerin muasır medeniyet seviyesine çıkabildiğini örnekleriyle göstermektedir. Yazarın bu görüşü, makalede değerlendirilmektedir.

2.6. Projeler

- TÜBİTAK 3005 - Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Projeleri Destek Programı, “Çok Kimlikli ve Yönlü Bir Osmanlı Münevveri Olan Doktor Milaşlı İsmail Hakkı’nın Bilimsel Mirası” Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, 2023-2025.

Milaşlı İsmail Hakkı külliyyatının enine boynuna ve derinlemesine inceleneceği, disiplinler arası (tıp, din ve dil) olacak şekilde Türk bilim tarihi başta olmak üzere pek çok alanda toplumsal ve kültürel somut çıktılarının ortaya çıkarılacağı bu proje; TÜBİTAK tarafından desteklenmeye layık görülmüştür. Projenin yürütücülüğünü Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi öğretim görevlisi Doç. Dr. Ebubekir Eraslan yapmakta olup farklı disiplinlerdeki araştırmacılar ve bursiyerlerle proje yürütülmektedir. Projenin tamamlanmasıyla Doktor Milaşlı İsmail Hakkı hakkında toplumsal, kültürel ve akademik farkındalığın ve bilincin oluşturulacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Söz konusu çalışmayla Doktor Milaşlı İsmail Hakkı üzerine şimdiye kadar yapılmış çalışmalar sunulmuş oldu. Literatür taraması yapılarak Doktor Milaşlı İsmail Hakkı ile doğrudan bağlantılı (kitap, kitap bölümü, makale, bildiri, tez, proje) olan çalışmalar esas alındı. Buna göre Doktor Milaşlı İsmail Hakkı külliyyatında beş adet bitirme tezi, bir adet tezli yüksek lisans tezi, bir adet kitap, bir adet kitap bölümü, on adet makale, üç adet bildiri ve bir adet de proje olduğu tespit edilmiştir. Bunlar oldukça fazla gibi görülmekle birlikte Milaşlı İsmail Hakkı külliyyatındaki dil ve tıp literatürünün fazlaca çalışılmadığı tespit edilmiştir. Özellikle “Çok Kimlikli ve Yönlü Bir Osmanlı Münevveri Doktor Milaşlı İsmail Hakkı’nın Bilimsel Mirası” başlıklı projenin tüm somut çıktılarının tamamlanmasıyla bu sayının artacağı öngörülmektedir. Bu yazıyla tespit edilen çalışmaların düzenli ve derli toplu bir doküman hâline getirilmesi suretiyle Doktor Milaşlı İsmail Hakkı külliyyatına ve bu külliyyatla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara, yol gösterici olarak zaman ve emek tasarrufu sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Doktor Milaşlı İsmail Hakkı’yla ilgili olarak yapılan bu kaynakçanın bundan sonra hazırlanacak daha kapsamlı bibliyografya çalışmalarına zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Doktor Milaşlı İsmail Hakkı gibi Türk bilim tarihinin önemli kilometre taşlarının külliyyatları, Arap harflerinden Latin harflerine aktararak önce ulusala, ardından evrensele taşınmalıdır.

Arap harfli Türkçe metinleri okuyabilen uzmanların kamu veya özel teşebbüs imkânlarıyla istihdam edilerek Türk bilim tarihine ışık tutmuş bilim insanlarının külliyyatları, Latin harflerine aktarılıp dijitalleşen dünyada yerli ve yabancı uzmanların erişimlerine açık hâle getirilmelidir.

Kaynakça

Akagündüz Ü. (2016). II. Meşrutiyet Döneminde Toplumsal Bir Sorun Olarak Sıtma ve Sıtmadan Korunma Çareleri. *Kebikeç*, 41, 95-125.

- Akçan, S. (1987). *Milaslı İsmail Hakkı'nın Din-i İslam Ulum ve Fünun'un Transkripsiyonu (1-104 arası) Sahifeleri Arası*. Lisans Bitirme Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Akçay, Y. (2007). Osmanlı Dönemi Alfabe Tartışmaları Bağlamında Dr. İsmail Hakkı Bey ve Islah-ı Huruf Cemiyeti. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s. 1-16), Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Akman, Z. (2013). Anglikan Kilisesi'nin Meşihat Kurumuna Soruları ve Bunlara Verilen Cevaplar. *Hikmet Yurdu*, 6(11), 357-377.
- Akpınar, A. ve Özcan, M. (2018). Türkiye'de Sıtma Mücadelesinin Önemli Tanığı: Milaslı İsmail Hakkı ve 'Sıtma Hakkında Kimler Neler Biliyor' Risalesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 10(2), 235-243.
- Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (2023). <https://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/> [Erişim tarihi:31.10.2023]
- Atay, N. (1989). *Milaslı İsmail Hakkı'nın "Din-i İslam ve Fünun" Adlı Eserinden Trankripsiyon*. Lisans Bitirme Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Çoşkun, B. (2022). İkinci Sultanahmet Mitingi ve Milaslı Doktor İsmail Hakkı. (Ed. Eraslan, C. vd.) *1919 İstanbul Mitingleri Millî Mücadele'nin İşaret Fişegi İçinde* (s. 171-177), İstanbul: Türk Ocağı Yayınları.
- Çatalbaş, R. (2014a). Milaslı Dr. İsmail Hakkı'nın Eserlerinde Hristiyanlık. *Dini Araştırmalar*, 17(44), 251-270.
- Çatalbaş, R. (2014b). Milaslı Dr. İsmail Hakkı'nın Hayatı, Eserleri ve İslam İle İlgili Görüşleri. *Artuklu Akademi*, 11, 99-129.
- Eraslan, E. (2020a). *Huruf-ı Munfasıla Fikrinin Savunucusu Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Hurûf-ı Munfasıla Numûnesi ve Menâfi'i Hakkında Birkaç Söz' Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi*. I. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Sempozyumu, (s. 259-276), Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Eraslan, E. (2020b). Huruf-ı Munfasılanın Teorisini Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın "Milletlerin Terakkisinde Elifbânın Hissesi" Adlı Makalesi, XII. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (s. 622-637), Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Eraslan, E. (2021). Milaslı İsmail Hakkı'nın Hayatı ve Eserleri Hakkında Yeni Tespitler ile 'Yeni Yazının El Yazısında da Bitişmemesi Büyük Meziyettir' Makalesinin Analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 8 (4), 174-189.
- Erat, M. (1991). *Türk Basınında Alfabe Meselesi 1862-1918*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Eren, S. (1987). *Milaslı İsmail Hakkı Hayatı-Eserleri ve Din-i İslam ve Ulum ve Funun'un (106-204 arası) Transkripsiyonu*. Lisans Bitirme Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- İBB Kütüphaneleri Atatürk Kitaplığı (2023). <https://katalog.ibb.gov.tr/yordam/> [Erişim tarihi: 31.10.2023]
- Köse, R. (2020). Sosyal Hizmet Tarihi Bağlamında Milaslı İsmail Hakkı Bey'in Alkol Bağımlılığı ve Kurtulmanın Çarelerine Dair Görüşleri. *Anasay*, 14, 211-227.
- Karaçam, H. (2002). *Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın "Hakikat-ı İslam" İsimli Eserinin (1-72 Sayfaları Arası) Transkripsiyon ve Tercümesi*, Lisans Bitirme Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Kavran, A. (1998). *Milaslı İsmail Hakkı'nın "Kur'an Tercüme Edilebilir Mi?" Adlı Eserinin Edisyon-Kritiği*. Lisans Bitirme Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Mertoğlu, S. (2001). *Osmanlı'da II. Meşrutiyet Sonrası Modern Tefsir Anlayışı (Sırat-ı Müstakim/Sebilürreşad Dergisi Örneği: 1908-1914)*. Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Muçhan, M. (2001). *İzmirli İsmail Hakkı'nın "El-Cevabü's-Sedid Fi Beyani Dini't-Tevhid" Adlı Eserinin, Abdulaziz Çaviş'in "Anglikan Kilisesine Cevap" ve Milaslı İsmail Hakkı'nın "Hakikat-i İslam" Adlı Eseriyle Karşılaştırmalı Tahlili*, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Özcan, M. ve Bulut, N. (2013). Tıp Dışındaki Farklı Alanlarda Da İz Bırakan Muğlalı Üç Hekim. *Lokman Hekim Journal*, 32, 1-10.
- Özcan, M. ve Küreci, H. D. (2016). Yüz Yıl Öncesinde Yanıt Aranılan Soru: Teşkilat-ı Sıhhiyemiz Nasıl Olmalı?. *Lokman Hekim Dergisi*, 6(2), 53-60.
- Öztürk, R. (2018). A Contrubition from Outside to the Field of New Ilm al-Kalam: Milaslı İsmail Hakkı's Views. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 49, 105-130.
- Öztürk, R. (2023). *Hakikat-i İslam - Anglikan Kilisesine Cevap* -. İstanbul: Ahenk Yayınları.
- Salcıoğlu, S. (2014). Geri Kalmışlığımızın Sebebi Dinimiz Midir? Yöntem Bilmezliğimiz Midir? Daha Başka Bir Şey Midir?. *Hikmet Yurdu Dergisi*, 7(13), 323-329.
- Şen, E. (2013). Milaslı İsmail Hakkı'nın 1870-1938 Kur'ân Tercümesine Dâir Bir Risâlesi: 'Kur'ân Tercüme Edilebilir Mi? ve Yeni Vâdide Fâtıha Tercüme ve Tefsîri. *Tokat İlmiyat Dergisi*, 12, 261-286.
- Tataroğlu, S. (2021). Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Sebülürreşât'taki "İslâh-ı Hurûf Mes'elesi" Adlı Makalesinin Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 593-609.
- TDV İslam Araştırmaları Merkezi (2023) <http://ktp.isam.org.tr/> [Erişim tarihi: 23.10.2023]
- TOKAT Ulusal Toplu Katalog (2023) <https://www.toplukatalog.gov.tr/> [Erişim tarihi: 23.10.2023]
- YOK Tez Merkezi (2023). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> [Erişim tarihi: 23.10.2023]